

pa tudi videli, kako po logu sili iz tal čvrsta hraščina, ktera bi se v kratkem zgostila, ako bi je vsako leto proti kôsa in živina ne postrigla.

Po zajtrku smo se vrnili v Postojno. Tujci gredó slovite jame pogledat; udje bližnjih krajev smo šli pa ogledovat gospodarstva po grajšinskem gozdu. Ta gozd je bil zaraščen še pred malo leti večidel z hojevino razne starosti in debeline, le malo je vmes bilo bukovine in gabrovine, pa žalibog! vse je prešlo, mladi in stari, debeli in drobni les, vse je moglo v denar iti. Druzega ni več treba, ko dovoliti, da se po izsekanem prostoru pase, in Kras je na vedne čase za veliko oralov razširjen.

Pa to ni še vse. Mejaški gozd postojnske srenje je po celi dolžini vsem vetrnim nevihtam prepuščen. Tako vedenje ni samo nasprotno gozdnarskim postavam, ampak tudi škodljivo nacionalni banki, ki ima vžitek postojnske grajščine, ker se je sekal les v najmočnejši rasti, debelosti 8—10", kateri se je odebelil vsako leto čez pol pavca, in prodal po čisto nizki ceni, drevo komaj za 1 goldinar, ktero bi se bilo po sedanji ceni lesa lahko čez 20 let najmanj po 5—6 ali še celó po 9 gold. v denar spravilo.

To nepremišljeno ravnanje z gozdom je vse pričujoče močno razžalilo.

Po kosilu v Postojni so se vsi združeni odpeljali po železnici v Sežano, kjer je vsaki odločeno prenočišče dobil. Popotni pogovori so bili večidel le od pogozdovanja Krasa, kako in s katerim lesom naj bi se zasadil ali zasejal.

Kar se tiče kako? so se misli krojile, eni so trdili setev, drugi sadež; na to pa nobeden tujcev ni mislil, da Kras ima dovolj moči v sebi, sam pogozditi se, toda pokoj mora imeti, s pašo je treba prenehati, dokler drevje raste.

V torek zarana smo se podali ogledovat naprave g. Polaja, ki imajo namen pogozdenja, in spoznalo se je, da pogozdenje Krasa je mogoče, k čemur tudi svet sam po sebi največ pripomore, da ima le pokoj za nekoliko let, in po nekotikih krajih podpore s semenom in sadikami tirja. Ob enem se je videlo, da po Krasu rado raste dobovje, namreč: cer, jel in graden, gaber gladki, grbljeni brest, jesen, bukev, sadno drevje, zlasti oreh, tudi kostanj v sovdanasti zemlji, topol, brinje, mokavnica in razno drugo grmovje.

Na to se peljejo vsi družbeniki v prekrasno Lipico, od tam okrepčani z blagodarnim zajtrkom na gmajno tržaškega mesta za Lipico proti Bazovici, kjer je magistrat razne skušnje z velikimistroški pa z malim vspehom v pogozdenje pričel, samo zato, ker ni v pogozdenje namenjenega sveta zavaroval, da bi se ne popasel, požel ali pokosil, in po enakem ravnanju se je ventalo še to, kar je samo po sebi iz zemlje pririlo.

Po kosilu na Opčinah smo odrinili vsi skup po bregu na Trst. (Kon. prih.)

Mladi vincar.

Spisuje v podúk vinorejcem France Jančar na Štajarskem.

(Dalje.)

§. 6.

Od okopavanja trt.

Vinogradi se okopujejo navadno dvakrat; čim prej, tem bolje. Le v lepem vremenu naj se okopujejo. Pred kôpjo se toliko kolja izpiplje in na zemljo položi, kolikor se misli okopati, da kolje na zemlji ne prhni zastonj. Pri okopavanju naj bo ljudi raji manj ko več; za en oral so dve ali tri osebe zadosti, da ga uspešno in krepko obdelajo. Kopači naj so trezni in naj pazljivo delajo, da trt ne posekajo in poškodvajo.

Korenine do tretjega člena, posebno pri mladi trti, se porežejo in zemlja dobro, najmanj za pol čevlja, zrahlja. Nikoli pa naj ne opustijo površne tratnice k trti, in kadar se ob enem gnoji, gnoja blizo trte pristržati, grude, važe vkidar spreobrniti, da se trava ne vidi in zemlja lepo poravná, kolje pa postavi. Vsaka trta naj bo v breg nagnjena.

Pri mladih zasajenih trtah se ne smejo količki izpipati, da se vidijo in ne poteptajo.

Ako bi o prvi kôpi dež ali celó sneg zemljo utrdil, je treba to v drugi kôpi z globokejšim delom o lepem vremenu popraviti. Brž po prvi kôpi se biki povežejo z bičjem, najbolje s konci na vzdol, ako je mogoče, ker biki morajo s konci nagnjeni biti proti zemlji kake 3, 4 prste, da se trte tako ne slabijo, in se grozdje zemlje ne dotikuje, inak pa poprek ali kakor bolje kaže. Povežejo se zato brž po kôpi, da redno ženejo in več grozdja dadó; pri všibanju je paziti, da se ne zlomijo in ne poterejo.

Tudi ne škoduje, če se biki 5 do 6 palcev v zemljo vtaknejo in tako pusté; potlej se pa ž njimi ravná kakor z drugo trto, samo, da se jim prihodnje leto rezniki na obodu prirežejo, pri zemlji pa se z mladikami ravná kakor sicer s trto. Takošna trta dobí podobo brajdice, ktera dosti grozdja dá.

Dobro je tudi bike k lastni trti v obliki oboda spodaj privezati; al paziti je, da jih ne stareš in polo-miš, ker so krhki. Takošno ravnanje trte ne slabi.

Potem se sepi nasipljejo, grabice in mejice očistijo. Pri nasipavanju sepov treba je paziti, da se zeló rahlo mladje ne odkrhljá.

V drugič se kopati prične, ko so že mladike nekoliko odrastle in otrjene; toda koplje se bolj plitvo in po vrhu. Napravijo se tudi jame po grabicah in mejicah, da se zemlja vplavlja in ne splavi v doline.

Da bo vinograd vedno močen in rodoviten, naj se skrbi, da se saj vsako 4. ali 5. leto z gnojem okoli pride in pognoji; peščeni pa vsako 2. ali 3. leto.

Kdor grahor seje po vinogradu, da ga s tem gnoji, mora trto pred, ko je v cvetji, podkopati; sicer nič ne zdá, marveč škoduje, ker trta nima ne zračja ne gorkote, in jo zaduší.

§. 7.

Od pletve trt.

Po drugi kôpi se začne pletev ali muljatev. Da trta ne oslabí, se morajo vodene mladice po stari trti, ali kjer dve vkup rastete, in ktere nič grozdja nimajo, obrati, da ne jemljejo nepotrebne živéža grozdnati mladiki. Pri tem opravi naj se pazi, da se mladike z grozdjem ne omulijo in ne potrgajo. Posebno pa je pri pletvini gledati, da se na visoki stari trti tudi mladica, blizo zemlje pognana, za prihodnji reznik ohrani in ne omuli, in tako trta ne zniža. Ob enem naj se pazi za potrebno prihodnje grubanje, na vlačence, obilnejši rod pri močnih trtah, da se jim pustí več krepkih mladik, akoravno so brez grozdja.

Plevel se ne sme po vinogradu na kolji sušiti, temuč zunaj, ker se lahko podere in mladike na trti odkrhnejo, pa tudi senco trti dela. (Dal. prih.)

O naših učilnicah.

Ležal je gost mrak nezavednosti nad narodom slovenskim. Božja volja izbudila je iz zavesti narode, ki so jih popred gospodovali drugi.

Vsacemu narodu odločen je lastni namen, zato so mu pa tudi prirojene pravice, ktere se mu morajo prispoznavati in vresničiti, da po njih zadobí sredstva, s kterimi doseže in izpolni namen svoj.

Zginil je mrak tudi spred naših oči in državna ustava od 20. oktobra 1860 nam je zagotovila enakopravnost z drugimi narodi. Upati je bilo, da prvi služabniki državni se bodo najimenoitnejše postave držali in povzdignili zanemarjene in pozabljene ali celó zatirane narode v družbo drugih, ki pred prestolom že imajo davno pridobljeno svojo veljavo in vrednost. Al poslala nam je neusmiljena osoda zopet novo nasprotje. Tedajšnja vlada, ki je prevzela dolžnost, vresničiti vsem narodom pravično ustavo, spreobrnila je svojo nalogo njim v zatiranje.

Znano je slovenskemu svetu, koliko da smo se trudili in prosili pri poprejšnjem državnem gospod ministru, da bi bil nam in našemu maternemu jeziku pravičen, pa našli smo k večjemu le prazne obljube, ali celó posmeh in zaničevanje. Znano je vsem, da smo se v državnem zboru poganjali za narodni uk v naših gimnazijah in realkah, da smo prašali in zopet prašali državnega g. ministra, kaj da misli storiti, da se izpolni postava enakopravnosti za vse narode v njih učilnicah. Znan je odgovor njegov. Nepoznaje kreposti in miline, izobraženosti in izobražljivosti našega jezika in podperan po nam neprijaznih domačinih je stavil na sramoto naš jezik in naše slovstvo. Mahali so po njem in nad nami neusmiljeno vnanji in domači pisaci, in vlada nas ni branila.

Al, ko le nismo odstopili od zveste brambe in da bi vlada saj na videz in v nekako tolažbo storila kaj, mi je dal državni g. minister poprejšnji na znanje svojo željo, da bi se mu podal načrt, kako da bi se vpeljal jezik slovenski v naše šole. Povabil me je v ta namen k sebi, in radostno izročil sem mu meseca julija 1862 načrt, ki sem ga posnel po „Novicah“ in kterege so po prevdarnem posvetovanji sestavili naši najveljavniši rodoljubje.

Ker so „Novice“ v predzadnjem svojem listu o tem načrtu in pa o tem, kaj da se dozdej ni zgodilo za naše šole, spregovorile, se mi zdaj zdi ugodna prilika, da povem, kaj da se je zgodilo v državnem zboru razun dobro znanih interpelacij.

Omenjam pa zdaj onega pripetljeja in poprejšnjemu državnemu gosp. ministru izročenege programa posebno zato, da zve zdanji slavni državni gospod minister, na kterege moramo staviti vès up, naše želje, in da se blagovoljno ozre na program, ki pri državnem ministerstvu leži v prahu „in actis.“

Program, ki sem ga podal državnemu g. ministru, glasil se je od besede do besede tako-le:

„Vaša vzvišenost! štejem si v čast, da sem pred nekoliko dnevi Vaši vzvišenosti zamogel vnovič razodeti želje slovenskih domorodcev zastran narodnega poduka z ozirom na glavno prošnjo, ktera se je Vaši vzvišenosti pred letom v tej zadevi izročila in z ozirom na to, ker mi je dano, o teh rečeh z Vami pogovarjati se.

Vaša vzvišenost ste blagovolili v principu to naše prizadevanje potrditi in ste ob enem mi blagovoljno ukazali, da gledé na pričujoče razmere predložim program, ki bi se dal z vspehom izpeljati.

Vsled tega blagovoljnega ukaza naj Vam v soglasji s svojimi rojaki poln zaupanja izročujem sledeči program, o kterem se je več rodoljubov in v šolskih rečeh izvedenih mož posvetovalo in kateri je bil na svitlo dan v slovenskem časopisu „Novice“ dne 6. nov. 1861 št. 45.

I. V ljudskih šolah naj kraljuje, kakor enoglasno mislijo vsi pedagogi, narodni jezik, če hočemo, da bodo ljudstvu prinašale zaželeno korist.

To je tudi spoznal gosp. Aleksander baron Helfert v svoji brošuri: „Ravnopravnost zastran jezika v Pragi 1861“, kjer je pisal: v ljudskih šolah kot prvih šolah in korenini vsega uka naj se podučuje v maternem jeziku.

Po tem poglavitnem vodilu morajo slovenske farne, vaške in srenjske šole čisto slovenske biti. Le v tako imenovanih glavnih šolah v mestih s 4 razredi, iz kterih mladina deloma v srednje šole prestopa, naj bo to drugači in naj se v 3. in 4. razredu nemški jezik kot predmet uči, vendar mora slovenski jezik tudi v teh razredih veljati za učni jezik.

II. Zastran srednjih šol: gimnazij in realk, je naše poglavitno vodilo sledeče: Slovenska mladina mora se v teh srednjih šolah tako naučiti slovenski in nemški jezik, da ga zná popolnoma dobro govoriti in pisati.

Ker se ta namen ne more doseči, če se le slovnica uči in ne tudi nekaj predmetov v ravno tem jeziku, zato izrečemo sledeča učna vodila:

1) Polovica naučnih predmetov naj se v realkah in gimnazijah uči v slovenskem, polovica v nemškem po sledeči razdelitvi.

A. V gimnazijah:

- naj se uči slovenski: nauk vere, naravopis, latinski in slovenski jezik, povestnica Avstrije in slovenskega naroda, zemljepis v 1. razredu;
- nemški: povestnica in zemljepis od 2. razreda dalje, naravoslovje, matematika, propedeutika, grški in nemški jezik.

B. V realkah:

- naj se uči slovenski: nauk vere, naravopis, kemija, graditeljstvo, slovenski jezik, zemljepis v 1. razredu;
- nemški: zemljepis razun 1. razreda, povestnica, naravoslovje, matematika in nemški jezik.

2. V prvih razredih naj učitelj privzemlje nemški in slovenski jezik v predmetih, kateri imajo biti v viših razredih nemški.

3. Terminologija naj se predlaga nemški in slovenski, da se nauči pri slovenskih predmetih mladina tudi nemških tehničnih izrazov, pri nemških pa tudi slovenskih.

Po teh podstavnih vodilih se bo najgotovejše dosegel namen, kterege doseči si prizadevamo.

Če hočemo, da se bode podučevalo po tem izdelanem načrtu, moramo imeti tudi dotičnih pripomočkov: knjig in učiteljev. Zavoljo tega se je tudi mnogo rodoljubov blagodušno lotilo spisovanja in prestave sledečih šolskih knjig:

Naravopis Pokorny-ta za 1. in 2. razred, Fellöckerjev za 3. razred spodnjih gimnazij in realk; Schmar-davo živalstvo, Biller-jevo rastlinstvo, Fellöcker-jevo v viših šolah.

Latinski jezik: Slovnica za gimnazije, berilo Schinagl-novo za 1. in 2. razred.

Slovenski jezik: Slovnica bo kmali dovršena. Zemljepis Šubertov za 1. razred.

Tomek-ova povestnica Avstrije. Ročna knjiga o povestnici slovenskega naroda bo v kratkem dovršena. Gabrielli-evo graditeljstvo.

Štatistika kaže na dalje, da imamo Slovenci gledé na število in na vrednost dosti takih mož, ki morejo v narodnem jeziku podučevati v najobširnejšem obziru, žalibog, da so skoraj vsi na tujih učilnicah. Zakaj tako, ne vemo, al resnica je, da v prejšnjih časih so se pošiljali naši domovinski učitelji na domovinske gimnazije, in da so ti skrbeli bolje ko tuji, čeravno tudi ti utegnejo biti sicer častivredni, za našo mladino, da se odgoji in izobraži domovini na korist.

Naj Vam toraj naznanim sledeče meni znane učitelje, zveste Slovence, in sicer:

Na gimnaziji v Varaždinu: Valjavec, Mandelc, Žepič, Valenčak, Lazar;

na realki v Varaždinu: Francel, v Oseku: Kodrič, Čičigoj, Senekovič;

na gimnaziji v Zagrebu: Bradaška, Macun;
na realki v Zagrebu: Erjavec, Tušek, Stožir;
na gimnaziji na Reki: Trdina, Mahnič;
na gimnaziji v Vinkovcah: Zima, Žitek.

Dr. Šubic na realki v Rossau, Kermavnar v Črnovicah, Mazek v Brni, Šraj v Tarnovu v Galicii.

Razun teh učiteljev, ki so že v službi, so dokončali šole na vseučilišču: Pajk, Kozina, in bodo ob letu končali: Jesenko, Pletršnik, Domicelj, Vodušek itd. *)

Če se ti učitelji ali vsaj nekaj teh, katerih večina ima za svoje učne predmete v rokopisu pripravljene knjige v slovenskem jeziku in kateri so zmožni, da brez odloga v slovenskem in nemškem jeziku učijo, na naše učilnice v službo dajo; če zastran knjig c. kr. državno ministerstvo priprave dela, da se bodo tiskale, ni dvombe, da se vresničijo naše pravične želje zastran narodnega poduka slovenskemu narodu in celi državi na korist.

Če se to dogotovi, gotovo si boste pridobili zahvalo slovenskega naroda, ki je zvest prestolu in vdan vladi in ideji celotne države.

Ne dá se spodbiti naše prepričanje, da narod le v svojem jeziku more zadobiti občekoristno vspešno omiko, da se mu le v njegovem jeziku najbolje morejo oskrbljevati zadeve pravniške in da je tudi uprava v domačem jeziku najcenejša. Da se pa doseže ta namen, skrbeti imajo učilnice.

Vzvišenost vaša! Nadjamo se, da boste Vi po svoji razumnosti in pravičnosti držé se državne ustave in svojih večkrat izrečenih prispoznanj in gledé na ravno Vam izročeno razjasnjenje obširno in kar najpred mogoče spolnili pravične naše želje.

Predrzmem se torej Vam te želje ponižno izreči v imenu slovenskega naroda opiraje se na omenjeno glavno prošnjo in na zaupnice, ki so mi došle od mnogih strani slovenske domovine za prizadevanje o narodnih učilnicah.“

V Beču dne 19. julija 1862.

Dr. Lovro Toman l. r.
državni poslanec.

Slovinci, ki Vam je naša pravična reč posebno na srcu, sodite, ali so izrečene želje prenapete, ali je v tem načrtu prošeno vse, kar nam gré, ali je prošeno le to, kar je neobhodnje potrebnega? Kdo, bodi si tudi tujec, more rêči, da je naša želja v tem programu izrečena, prenapeta. Al v bivših neugodnih okolinostih in gledé dozdanje uredbe naših šol nas je vodil moder prevdarek, da smo za sedaj le toliko zahtevali.

In glejte, v resnici je gosp. Schmerling spoznal, da je ta prošnja zmerna in dobro prevdarjena, ter je obljubil, da bode skrbel, da se bode vresničil ta načrt. Živo veselje je navdajalo moje srce, — al skušnja me je učila tiho pričakovati vresničenja dane obljube.

Čujte, kako se je izpolnila. Ne vem, kakošni vzroki so bili, ne vem, kdo da je sejal ljuliko med naše zrnje, al gotovo je le, da malo mesecev po dani obljubi je vlada poslala na ljubljansko gimnazijo več učenikov tujcev, nezmožnih našega jezika, in da se je zaveralo po vseh gimnazijah slovenskih napredovanje slovenskega uka. Ni mi bilo skoro verjeti, da se more tako izpolniti dana in pri važni priložnosti pozneje ponovljena obljuba.

Kaj nam je bilo storiti, ko nismo tako srečni, da bi imeli družega pomočnika pri vladi in pred prestolom, ko svojo neprelomljeno in neprelomljivo ali premalo do-

zdaj cenjeno zvestobo? Razodel sem naravnost in odkritosrčno ministru, da nam je izginilo vse zaupanje v njegovo pravičnost in da le še od Boga pričakujemo boljših dni. In hvala njemu, ki je najmogočnejši vladar, prišli so ti srečni dnevi in upanje nas zopet navdaja, da se bode spoznala in vresničila naša pravična tirjatev.

Dragi rojaci! objavil sem svoje ravnanje v tej zadevi iz tega namena, da se izbudí naša delavnost za narodne šole, ki so poglavitna podlaga narodnemu izobraževanju, da sedanji slavni državni gospod minister zvé, kako se je z nami ravnalo, da potegne iz praha oni program, ter pokliče v svet in v porazumljenje može in rodoljube, ki vejo, kaj da je našim šolam potrebnega in da se lotijo naši izvrstni pisatelji zopet naučnih knjig.

Ne počivajmo, delajmo, da okrepečamo svoje národno drevo, da se včvrsti, predno pride morebiti zopet sovražni vihar. Skrbimo za narodne šole, če hočemo, da se bode kadaj slovenski pisalo v naših uradih, slovenski govorilo, obnašalo v naših družbah in v javnem življenji. Brez veljave in vpeljave našega milega materne jezika v javno življenje in v urade bodemo zmiraj ostali tujcem sužni in le stranke v domovini. Zato skrbimo, da šole dobimo národne!

Dr. Lovro Toman.

Šolske stvari.

Goriška gimnazija in viša realka.

Željno smo pričakovali šolskih programov iz Gorice, češ, da bomo imeli kaj veselega povedati svojim bravcem, da se je ondi, kakor smo čuli, njenima imenovanima učilnicama ozir slovenščine primerila najobilnejša enakopravnost. Radi nam bodo častiti čitatelji verjeli, s kolikošno radovednostjo in pazljivostjo smo prebirali njune liste. Al prebravši je, žalibože, moramo spoznati, da so nam potrli srce, kajti našli smo vse, kakor drugod, tudi v Gorici slovenščini še dozdej kruh mačeha lomi. Ako ne bi dobro vedeli, da imate omenjeni goriški učilnici tudi izvrstne rodoljube med svojimi učitelji, ostro bi sodili učiteljstvo; nezadovoljnost tedaj, ki jo izrečemo, zadeva le nje, ki imajo šolske vajete v svojih rokah.

Goriška gimnazija izdala je 16. program; na čelu mu je, se ve da, Gorici kakor zajcu boben primerjen nemški sestavek pod naslovom: „*Schillers Wallenstein, eine Vortragsprobe von Th. Hohenwarter.*“ Za vvodnim tem sestavkom nahajaš še šest krajših člankov v 3 raznih jezikih pod naslovom „*Abiturienten-Aufsätze*“, ktere vodja med svet vpeljuje z naslednjo opombo: „*Es dürfte dem Zwecke dieser Jahresblätter nicht widersprechen, wenn den Lesern derselben dann und wann ein Einblick in die Leistung der Schule gestattet wird, den ihnen weder dürre Classificationstabellen noch öffentliche Prüfungen gewähren. Namentlich ist die sprachliche Seite des Unterrichtes und vor Allem die Frage, was in der Unterrichtssprache und in den Landessprachen geleistet wird, von allgemeinerem Interesse. Die nachfolgenden Aufsätze aus der Feder unserer diesjährigen Abiturienten in ganz unveränderter Form mit Beibehaltung aller Fehler der Flüchtigkeit oder der Unkenntniss abgedruckt, dürften, wie auch das öffentliche Urtheil darüber ausfallen mag, zur Orientirung in der Sprachenfrage unseres Gymnaswesentlich beitragen.*“ — Kaj da goriški vodja s temi sestavki in s svojo opombo prav za prav hoče doseči, nam ni prav jasno. Ali morda hoče svet prepričati, da na goriški gimnazii vlada ravnopravnost treh jezikov? Ali je morda to ravnopravnost, da se na goriški gimnazii le kršanski nauk in tudi ta le v 1. razredu učí

*) Toliko sposobnih domačih učiteljev v tujih krajih imeli smo 1862. leta, dandanes se vé da, je večje njihovo število, in so tudi že drugače razstavljeni. Pis.